

İbrahim Kâfi Dönmez Tarafından Kaleme Alınan İslâm Ansiklopedisi Maslahat Maddesi Üzerine Bir Tahlil

An Analysis on the Article of Maslahat Written by İbrahim Kâfi Dönmez

Doç. Dr. Halis DEMİR

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslâm Hukuku Anabilim Dalı
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Department of Islamic Law
halisdemir@cumhuriyet.edu.tr

 [0000-0003-4185-6553](https://orcid.org/0000-0003-4185-6553)

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received

Kabul Tarihi / Accepted

Yayın Tarihi / Published

16 Kasım / November 2022

13 Şubat / February 2023

15 Mart / March 2023

Atıf Bilgisi / Cite as:

Demir, Halis. "İbrahim Kâfi Dönmez Tarafından Kaleme Alınan İslâm Ansiklopedisi Maslahat Maddesi Üzerine Bir Tahlil", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (Mart 2023), 352-376.
<http://doi.org/1051702/esoguifd.1205777>.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Theology Bütün hakları saklıdır. / All right reserved. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esoguifd>

CC BY-NC 4.0 This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Etik Beyanı / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu, yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve bu araştırmanın desteklenmesi için herhangi bir dış fon almadıkları yazar tarafından beyan olunur / It is declared by the author that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study; that all the sources used have been properly cited; that no external funding was received in support of the research.

İbrahim Kâfi Dönmez Tarafından Kaleme Alınan İslâm Ansiklopedisi Maslahat Maddesi Üzerine Bir Tahlil

Öz ► İslâm Hukuk Tarihinin son dönemlerinde fıkıh alanında etkili olan birçok ilim adamının bulunduğu açıkça görülecektir. İbrahim Kâfi Dönmez de alanın etkili isimlerinden biridir. Dönmez'in fıkıh literatürüne kazandırdığı dikkat çekici çalışmaları bulunmaktadır. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde telif ettiği Maslahat maddesi de bize göre bu çalışmalardan birisidir. Maslahat maddesinin incelenmesi, bu makalenin konusunu teşkil etmektedir. Söz konusu maddenin tahlili bazı başlıklar üzerinden yapılmıştır. İşte bu makalenin amacı maddeyi değerli kılan muhtevası ile okuyucuları buluşturmaktır. Makale müellifin kullanımını tercih ettiği dil ve değindiği konular özelinde bir incelemedir. Bu makalede söz konusu çalışmanın mukaddimesinden başlayıp neticesine kadar çeşitli başlık özelinde bir inceleme yapılmıştır. Maddede geçen tanımlar, maslahat kavramının birlikte kullanıldığı sözcükler ve tamlamalar, çalışmada doğrudan görüşlerine başvurulmuş müellifler, mezheplerin maslahatla ilişkisi, müellifin maddede kullandığı eleştiri sözcükleri ve cümleleri, maslahat ile Batı hukuk felsefesi ve yeniden yapılanma düşüncesi ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Maslahat, Mezhepler ve Maslahat, DİA, İbrahim Kâfi Dönmez.

An Analysis on the Article of Maslahat Written by İbrahim Kâfi Dönmez

Abstract ► It will be clearly seen that there are many scholars who were influential in the field of fiqh in the last period of Islamic law history. İbrahim Kâfi Dönmez is one of the influential names in the field, too. Dönmez has remarkable works that he contributed to the fiqh literature. In our opinion, the maslahat article that he wrote in the Turkish Religious Foundation's Encyclopedia of Islam is one of these studies. Examination of the Maslahat clause is the subject of this article. The analysis of the at hand article is made on these headings. The purpose of this article is to bring readers together with the content that makes the article valuable. An examination has been made in the article, both in terms of the language that the author prefers to use and the subjects he has mentioned. In this article, a meticulous examination has been made of titles starting from the introduction of the study in question to its conclusion. The definitions in the article, the words, and phrases in which the concept of maslahat is used together, the authors whose direct opinions are appealed in the study, the relationship between sects and maslahat, the criticism words and sentences used by the author in the article, the relationship between maslahat and Western legal philosophy and restructuring thought have been applied to be revealed.

Keywords: Islamic Law, Maslahat, Sects and Maslahat, DIA, İbrahim Kâfi Dönmez.

Giriş

Bu makalede İbrahim Kâfi Dönmez tarafından hazırlanan, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde yer alan Maslahat maddesi incelenecektir. Madde, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 28. cildinde 79-94. sayfaları arasında yer almaktadır. 33 paragraftan oluşan maddede 13958 kelime kullanılmıştır. Ankara'da 2003 yılında yayımlanmıştır. Madde şu başlıklardan oluşmaktadır: Maslahat; Maslahatı dikkate almanın meşrûiyet delilleri, Fıkıh literatüründeki yeri; Maslahatın kısımları; Maslahat-ı mürsele ve mezhep imamlarının tavrı; Maslahatın

meşrûiyet ölçütleri; Maslahat-mefsedet dengesi; Tûfi ve maslahat; Maslahatın değişik ictihâd türlerindeki rolü ve etkisi; Değerlendirme. Madde bibliyografya ile sona ermektedir.

Bu çalışmada Maslahat maddesinin muhtevası, maddede temas edilen temel konular, kullanılan bazı ifadeler, maslahat kavramı ile irtibat kurulan çeşitli konular, eleştiri sözcük ya da cümleleri gibi hususlar ilerleyen sayfalarda örnekleriyle birlikte bazen tablo olarak bazen de genel değerlendirme şeklinde verilecektir.

Bu makalenin amacı kısaca şöyle ifade edilebilir: İbrahim Kâfi Dönmez'in muhtevalı bir şekilde incelediği Maslahat maddesini farklı yönleri ile gün yüzüne çıkarılması ilk gayedir. İslâm hukukunun çeşitli alanlarında çalışmaları ile birçok eser kaleme almış, verdiği dersler ile bilim adamlarına rehberlik etmiş, çeşitli kurul çalışmalarında bulunmak suretiyle kıymetli toplulukları yönetmiş bir bilim adamına vefa göstermek de çalışmanın amaçlarından birisidir. Bir başka amacımız da doğrudan maslahat konusu ile alakalıdır. Maslahat İslâm düşünce geleneğinde asırlarca tartışıldığı gibi günümüzde de modern dünyanın problemlerine çözüm arayışlarında sıkça gündeme getirilmektedir. İslâm hukukunda, özellikle de fıkıh usûlünde yeterliliği bilim dünyasında kabul görmüş bir bilim adamının kaleminden maslahat konusunu incelemek çeşitli güncel tartışmalar, ilmi müzakerelere katkı ve seviye getireceği ümit edilmektedir. Ansiklopedinin Maslahat maddesi bu çalışmadan bağımsız, bizim tekliflerimizin dışında da tahlil edilebilir. Zira konuya müellifin yaklaşımı ve bizatihi maslahat konusunun varlığı nice zenginlikler taşımaktadır. Bizim çalışmamız alan ve konu için mütevazı bir tekliftir.

İbrahim Kâfi Dönmez, 1951 yılında İzmir'in Ödemiş ilçesinde dünyaya geldi. 1974 yılında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. 1977 yılında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde asistan olarak göreve başladı. 1981 yılında Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde Salih Tuğ danışmanlığında "İslâm Hukukunda Kaynak Kavramı ve VIII. Asır İslâm Hukukçularının Kaynak Kavramı Üzerindeki Metodolojik Ayrılıkları" konulu teziyle doktorasını tamamladı. 1986 yılında doçent unvanı aldı, 1992 yılında profesör oldu. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2010 yılında emekli oldu.

Yurt dışında birçok üniversitede misafir öğretim üyesi olarak görev yaptı. Cezayir'de Cezayir Üniversitesi, Emîr Abdülkadir Üniversitesi ve Annâbe Üniversitesi'nde (1983-1986), Malezya Uluslararası İslâm Üniversitesi'nde (1997-1998) ve Frankfurt Goethe Üniversitesi'nde (2009-2010) öğretim üyesi olarak bulundu. Tunus Zeytûne Üniversitesi'nde doktora jürilerinde üye olarak görev yaptı (1986). İslâm İşbirliği Teşkilâtı'na bağlı Uluslararası İslâm Fıkıh Akademisi toplantılarına uzman ve Türkiye'yi temsilen üye olarak katıldı. TDV İslâm

Ansiklopedisi fıkıh heyeti başkanlığı yaptı. Halen İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi'ndeki kurucu rektör görevine devam etmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "Yüzyılın İslâm Kültür Hizmeti Onur ve Hizmet Ödülleri" kapsamında hizmet ödülüne lâyık görüldü (2014).

İlmî ve akademik çalışmaları yoğun olarak İslâm hukuku alanındadır. *Fıkıh Usûlü İncelemeleri* (İstanbul 2014), *Fıkıh ve Fıkıh Tarihi İncelemeleri* (Ankara 2015), eserlerinin yanı sıra Zekiyyüddin Şa'bân'dan *İslâm Hukuk İlminin Esasları (Usûlü'l-Fıkıh)* (Ankara 1990, 2017) adıyla yaptığı tercüme ilâhiyat fakültelerinde fıkıh usûlü ders kitabı olarak yıllardır okutulmaktadır. Marmara Üniversitesi ilâhiyat Fakültesi Vakfı tarafından yayımlanan *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (I-IV, 1997, 2006) adlı eserin editörlüğünü yaptı; Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayımlanan *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali* (1993) ile Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan *Kur'an Yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir* (2003) ve *Kur'an Yolu Meâli* (Ankara 2014) adlı meali hazırlayan heyetler içinde yer aldı.

1989 yılından itibaren yüksek lisans ve doktora tezleri danışmanlığı yaptı. Bu tezlerde fıkıh usûlü, İslâm hukuk tarihi, Borçlar hukuku, fıkıh literatürü, İslâm hukukunun delilleri, çeşitli mezheplerin delil anlayışı, bazı mezheplerin temel kaynaklarının tahlili gibi geniş yelpazede tezler hazırlattı.

Dönmez birden çok dil bilmektedir. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmalar Merkezi (İSAM) makaleler veri tabanına kayıtlı Arapça ve Türkçe makaleleri bulunmaktadır. Bunlar içerisinde farklı dillere tercüme edilenler ve ders kaynağı olarak okutulanlar bulunmaktadır.¹

Maslahat maddesi çeşitli başlıklar altında tahlil edilecektir.

1. Maslahat Maddesinde Geçen Bazı Tanımlar

İbrahim Kâfi Dönmez, Maslahat maddesinde kavramları bazen doğrudan bazen de genel olarak tanımlamaktadır. Örneğin çalışmanın mukaddimesinde maslahat kavramı geniş çerçevede ele alınmaktadır. Okuyucu maslahatın geniş yelpazeye yayılan sözlük manasıyla karşılaşmaktadır. Sonra kavramın literatür anlamı kapsamlı olarak ortaya konulmaktadır.

Maddede tanımına yer verilen kavramlar tablo halinde şu şekilde belirtilebilir:

Tablo 1: Maslahat maddesinde tanımına yer verilen bazı kavramlar

¹ bk. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, "İbrahim Kâfi Dönmez" (Erişim 5 Haziran 2022).

İlgili Kavramlar	Sayfa Numarası
Maslahat kavramı ile maslahatü'l-mu'tebere, maslahatü'l-mülga ve maslahatü'l-mürsele	79-82
Maslaha âmme ve maslaha hâssa	84
Menfaat kavramı	79
Menfaat kavramına zıt olarak ifade edilen mefsedet ve mazarrat	79
Münâsebe kavramı ile münâsibü'l-mu'tebere, münâsibü'l-mülga ve münâsibü'l-mürsele	80-81
Zarûriyyât, hâciyat ve tahsîniyyât	82
Kıyas Kavramı	86

Tablo 1'de görüldüğü üzere maslahat kavramı bakımından münâsebe kavramı önemlidir. Çünkü maslahatın fıkıh ilminde ifade ettiği muhtevayı doğru şekilde ortaya koyabilmek için münâsebe kavramının açıklığa kavuşturulması gerekir. Bu nedenle yazar ilgili maddede münâsebe kavramının tanımına yer vermektedir. Münâsebe kavramı özelinde yapılan münasip vasfın tasnifi ile eşdeğer olarak maslahat “el-maslahatü'l-mu'tebere”, “el-maslahatü'l-mülga” ve “el-maslahatü'l-mürsele” şeklinde üçlü tasnife ayrılmakta her birinin tanımına yer verilmektedir. Maslahat ile alakalı menfaat, mazarrat, mefsedet gibi kavramların da tanımları yapılmıştır. Burada zarûriyyât,, hâciyat ve tahsîniyyât tanımları üzerinde güncel örnekler de verilerek durulmuştur. Bu kavramlar merkezinde yapılmış bazı tartışmalara da yer verilmiştir. Tanımı yapılan kavramlardan birisi de kıyastır. Bilinen yaygın anlam olarak kıyas: “Nasta hükmü gösterilmiş olayla (asl) hükmün illeti bakımından eşit durumda olan ve nasta hükmü gösterilmemiş bir olayda (fer') maslahatın dikkate alınmasından ibaret”dir. Fakat “kıyasın dayandığı asla ait hükmün amacını (içerdiği maslahatı) dikkate alarak âm bir nassın anlamının daraltılmasını ifade...” (s. 91) şeklindeki tanımı müellif tarafından teklif edilmiş olmalıdır.

Maslahat kavramı çerçevesinde farklı müellifler tarafından yapılan tasniflere de yer verilmekte, bu gruplandırmalardan her birinin tanımlarına gidilmektedir.² Şâtıbî tarafından geliştirilen zarûriyyât, hâciyyât ve tahsîniyyât şeklinde önem sırasına göre yapılan tasnifin³ sözlük anlamları ortaya konulmaktadır. Toplumsal ve bireysel açıdan “maslaha âmme” ve “maslaha hâssa” şeklinde M. Tahir b. Âşûr (ö. 1973) tarafından yapılan tasnif ortaya konulmakta⁴ ve her birinin tanımları yapılmaktadır.

² Dönmez, “Maslahat”, 28/82.

³ Dönmez, “Maslahat”, 28/82.

⁴ Dönmez, “Maslahat”, 28/84.

M. Said Ramazan el-Bûtî (ö. 2013) tarafından ortaya konulan, İslâm hukukunda meşrû kabul edilebilecek bir maslahatta bulunması gereken özellikler maslahat konusunun netlik kazanması bakımından da önemlidir. Bu çerçevede kıyas-maslahat ikilisi arasında mantık ilmindeki umum-husus ilişkisinin olduğu ortaya konulmaktadır.⁵

Dikkat çeken bir tanım da örf hakkında yapılmıştır: Örf, “hukukî ilişkiler alanının toplumsal gerçeklikle sıkı ilişkisi”,⁶ “yaygın anlam”,⁷ gibi cümlelerle farklı şekilde ifade edilmiştir.

Bu örneklerde görüldüğü gibi maslahat konusunda temel kaynaklardan ilham ile yapılan tanımlar ve bunların izahları ufuk açıcı özellikler taşımaktadır.

2. Maslahat Kavramı ile Birlikte Kullanılan Sözcükler ve Tamlamalar

İbrahim Kâfi Dönmez ansiklopedi maddesinde maslahat kelimesini sadece ‘maslahat’ olarak yani yalın hali ile kullanmamıştır. Maslahatı farklı kelimelerle veya tamlamalarla birlikte kullanarak sözcüğün anlamını zenginleştirmiştir.

Tablo 2’de yazarın maslahat kelimesi ile birlikte kullandığı başka sözcükler veya tamlamalar yer almaktadır. Eş anlamlı ya da birbiriyle yakın anlamlı olduğu düşünülen bazı sözcüklere de yer verilmemiştir.

Tablo 2: Maslahat maddesinde maslahat ile birlikte kullanılan sözcükler

Maslahat ile Birlikte Kullanılan Sözcükler ve Tamlamalar	Kullanım Sayısı	Sayfa Numarası
Maslahata riayet veya maslahata riayet dayanağı/ilkesi	10	86-87-88-90
Maslahatı dikkate alma/almama	7	79-84-85-86-87-91
Maslahatın takdimi (nassa, icmâa veya diğer delillere)	7	87
Sırf (halis) maslahat	6	85-86-88
Maslahata önem/önem derecesi	5	83-84-86-87
Maslahatı gözetme ilkesi	4	79-89
Nassa aykırı maslahat	4	85-87
Maslahat anlayışı	4	82-88-91-92

⁵ Dönmez, “Maslahat”, 28/85-86.

⁶ Dönmez, “Maslahat”, 28/80.

⁶ Dönmez, “Maslahat”, 28/80.

⁷ Dönmez, “Maslahat”, 28/81.

Maslahat fikri	3	80-88
Maslahatı hedeflemek/hedeflenen maslahat	3	80-84-86
Maslahat ölçütleri	3	85-91
Maslahat düşüncesi	2	90-91
Maslahat kavramı	2	86-92
Maslahata dayalı ictihâd	2	81-85
Nassa aykırı maslahat	2	85-87
Mutlak maslahat	2	86
Maslahat-mefsedet dengesi	2	86
Nassın maslahatla tahsisi	2	87
Somut maslahat	2	87-88
Maslahat düşüncesinin yansıtılması	2	89
Katışksız maslahat	2	86-93
Maslahatı gözetmenin fiili örnekleri	1	79
Maslahat ilkesinin önemi	1	79
Maslahatı gözetme gerekçesi	1	80
Maslahatı zayi etmeme	1	80
Maslahatı gözetme anlayışı	1	80
Maslahatı içermek	1	80
Maslahatı gerçekleştirme özelliği	1	80
Maslahatı ihtiva etmek	1	80
Şer'in amaçlarını korumaya yönelik maslahat	1	81
Maslahata itibar	1	82
Muayyen bir maslahata dayalı olmak	1	82
Nassın onayladığı ilke düzeyindeki maslahat	1	82
Maslahatlar arası denge	1	83
Maslahatı külli ve cüzi	1	84
İnsanlara açık haz sağlamayan maslahat	1	84
Maslahatların sağlanması	1	84
Maslahat mukayesesi	1	84
Maslahat taksimi	1	84
Kat'î bir delille çatışan maslahat	1	85
Kat'î olmayan bir delille çatışan maslahat	1	85
Sünnetle çatışan maslahat	1	85
Kıyasla çatışan maslahat	1	85-86
Şahit (özel delil) bulunan maslahat	1	85
İki maslahatın çatışması	1	86
Muteber asla dayalı maslahat	1	85
Muteber bir münasip vasfa dayalı maslahat	1	86
Maslahatın gerçekleşme ihtimali	1	86

Maslahat ve mefsedetın katışksız olması/olmaması	1	86
Maslahat yönü ağır basan	1	86
Maslahat ve mefsedet yönü eşit olan	1	86
Sırf maslahat ve mefsedetın nadir oluşu	1	86
Maslahatla bağdaşmak	1	87
Maslahatı karşılamamak	1	87
Maslahatın metodolojik etkisi	1	87
En yüce maslahat	1	87
Nas-maslahat ilişkisi	1	87
Kıyasın maslahatla tahsisi	1	86
Maslahatın ictihâd türlerindeki rolü	1	88
Maslahatın kıyastaki rolü	1	90
Maslahat düşüncesinin müstakil delil sayılması	1	90
Maslahatı belirlemek	1	89
Maslahat incelemeleri	1	91
Maslahatın uyarlanma biçimi	1	92
Maslahatla ilgili hâkim eğilim	1	92
Maslahatın önemli bir referans oluşu	1	92
Maslahat ilkesinin somut olaylarda gerçekleştirilmesi	1	93
Maslahatla ilgili tercihler	1	93
Maslahatla ilgili değerlendirmeler	1	93
Maslahatla ilgili esaslar	1	93

Tablo 2’de gösterildiği üzere maslahat kavramı ile kullanılan sözcükler ve isim tamlamaları bazen eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Örneğin maslahatı içermek ile maslahatı ihtiva etmek veya sırf (halis) maslahat ile katışksız maslahat bu kabildendir. Maslahat kavramı ile kullanılan sözcüklere göre ilgili kavrama anlam zenginleştirmesinin yapıldığı da müşahede edilmektedir.

Maslahat İslâm düşüncesinin başta fıkıh olmak üzere kelâm, akaid, tasavvuf, felsefe, mimari, ahlak ve güzel sanatlar gibi birçok bilim dalı ile ilgilidir. Maslahatın çeşitli kelimelerle birlikte kullanılması bu zenginliği de hatırlatmaktadır. Yazarın değişik vesileler ile belirttiği için, herhangi bir meselenin çözümünde maslahatın meşrû bir illet olarak varlığı için söz konusu maslahatın naslar ile doğrudan veya dolaylı alakası kurulmalıdır. Maslahat naslardan bağımsız veya uzak olarak düşünülemez. Elbette akıl ve duyu organları ile bu maslahatın tespiti ayrıca önemlidir. Maslahat fıkıh usûlü özelinde naslar, deliller, mükellefin fiilleri, hüküm çıkarma yöntemleri, makâsıdu’ş-şerîa, teâruzu’l-edille ve ictihâd bahisleriyle kısaca fıkıh usûlünün bütün konuları ile alakalı temel bir konudur. Yazar ele aldığı bahislerle konunun bu yönlerini ortaya çıkarmaktadır. Bugün bağımsız bir bilim dalı olarak düşünülebilecek hukuk

felsefesinin çeşitli bahisleri de maslahat konusu ile alakalıdır. Maslahatın amme ve hassa veya külli ve cüz'i ya da kat'î ve zannî tasnifi konun ilk akla gelebilecek örnekleridir. Haz, menfaat ve faydadan başlayarak devam eden tartışmalar konunun psikoloji ve sosyoloji boyutunu da göstermektedir. Varlık olarak maslahatı ve mefsedet dengesi, saf maslahatın varlığı, saf mefsedetin varlığı, maslahat ile mefsedetin eşit bulunması gibi konular hukuk felsefesi konuları içerisinde de değerlendirilebilir.

Maslahat maddesindeki bütün bu kavramlar ve başlıklar maslahat konusunun çeşitli bilim dalları ile alaka kurulabilmesine imkânı vermektedir.

3. Görüşlerine Yer Verilen Müellifler

Maslahat maddesinde birçok müellifin görüşlerine yer verilmiştir. Bu başlıkta ismi zikredilerek görüşlerine atıfta bulunulan müelliflere yer verilecektir. Müellif tarafından sadece ismi verilen müelliflerin isimleri ve vefat tarihleri tarafımızdan ilave edilmiştir:

Tablo 3: Maslahat maddesinde atıfta bulunulan müellifler

Atıfta Bulunulan Müellif	İfade Sayısı	Sayfa Numarası
Necmüddîn Süleymân b. Abdilkavî b. Abdilkerîm et-Tûfî (ö. 716/1316)	26	80-86-87-88-89-90
Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî (ö. 505/1111)	12	81-82-83-85-90
Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Yemenî (ö. 179/795)	6	85-88
İbrâhim b. Mûsâ eş-Şâtîbî (ö. 790/1388)	6	82-83-93
İzzüddîn Abdülazîz b. Abdisselâm b. Ebi'l-Kasım ed-Dımaşki (ö. 660/1262)	5	79-83-84-91
Muhammed Said Ramazan el-Buti (1929-2013)	3	85-92
Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî (ö. 204/820)	2	85
Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb el-Hanbelî (ö. 751/1350)	2	79-86
Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir İbn Âşûr (1879-1973)	2	84
İmâmü'l-Haremeyn Abdülmelik b. Abdillâh el-Cüveynî (ö. 478/1085)	2	82-85
Muhammed Abduh b. Hasen et-Türkmânî (1849-1905)	2	92
Ignaz Goldzıher (1850-1921)	2	91
Wael B. Hallaq	2	92-93

Takiyyüddîn Alî b. Abdilkâfî b. Alî b. Temmâm es-Sübkî (ö. 756/1355)	1	81
Ebül'Ulâ Mardin (1881-1957)	1	86
Wolffhart P. Heinrichs (1941-2014)	1	88
Muhammed b. Ahmed b. Mustafâ Ebû Zehre (1898-1974)	1	92
Caspar Rudolph Ritter von Jhering (1818 –1892)	1	90
Muhammed Shahrour (1938-2019)	1	93
Fazlurrahman Mâlik (1919-1988)	1	93

Tablo 3'de görüldüğü üzere maslahat maddesinde konuyla alakalı klasik dönem müelliflerin ve sonraki dönemde maslahat konusunda eser kaleme alan Müslüman ve müsteşrik müelliflerin görüşlerine de yer verilmiştir. Tablodan konuyla ilgili mezhep imamlarının az yer aldıkları görülmektedir. Maslahat kavramının terimleşme süreci dikkate alındığı takdirde bu normal karşılanabilir. Maslahat konusuyla alakalı farklı, zengin ve dikkate değer yaklaşımları ile Necmüddîn Tûfî (ö. 716/1316), Gazzâlî (ö. 505/1111), Şâtîbî (ö. 790/1388), İbn Âşûr (1879-1973), İzzüddîn Abdülazîz b. Abdisselâm (ö. 660/1262), Muhammed Abduh (1849-1905) ve Ramazan el-Butî (1929-2013) maddede yer almaktadır. Zira bu isimler maslahat tartışmalarının çevresinde döndüğü alimlerdir. Müelliflerin özetler halinde maslahatla alakalı kullandıkları tanımları, kavramları veya sınıflandırmaları dikkate alarak düşüncelerini vermesi, okuyucuya maslahatı çeşitli yönleri ile görme ve inceleme imkanı da vermektedir. Bu tabloda yer almış müsteşrik, felsefeci veya batı dünyasına ait konuyla ilgili yapılan atıflar yazarın okuma, araştırma ve konuya hâkim olma bakımından vukûfiyetini de göstermektedir. Dikkat çeken diğer bir husus da maslahata dair fikir beyan eden klasik fakihler arasında Hanefî mezhebine mensup alimin bulunmamasıdır. Bu vakıya da uygundur. Zira Hanefî mezhebinin üzerinde durduğu ve geliştirdiği delil maslahat değil, istihsan delilidir. Dönmez'in atıfta bulunduğu yazarlar içerisinde çağdaş isimler de yer almaktadır.

Maslahatın, yazarın bu kapsamlı konuya emek veren müellifleri de ön plana çıkararak yaptığı incelemesi ile İslâm Hukukunun ilk tedvin çalışmalarından günümüze kadar sürekli olarak İslâm dünyasında ve batı düşüncesinde gündemde kaldığı anlaşılmaktadır.

4. Mezhepler ve Maslahat İlişkisi

Maslahat maddesinde fikhî veya itikadî mezheplerin maslahat konusuyla ilgili ya da maslahat konusuna temas eden görüşlerine de yer verilmektedir:

Tablo 4: Maslahat maddesinde atıfta bulunulan fikhî veya itikadî mezhepler

Fıkhî ve İtikâdî Mezhepler	Sayfa Numarası
Mâlikî Mezhebi	81-85-91
Hanefî Mezhebi	85-90
Şâfiî Mezhebi	85
Hanbelî Mezhebi	85
Şîa/Zeydiyye Mezhebi	85
Hâriciyye/İbâzî Mezhebi	85
Şîa/İmâmiyye Mezhebi	85
Zâhiriyye Mezhebi	85-88-89-90
Mu'tezile Mezhebi	89-90
Mâtürîdî Mezhebi	89
Eş'arî Mezhebi	89-92

Tablo 4'te görüldüğü üzere maslahat konusunda çeşitli mezhepler fikir beyan etmiştir. Maslahatı müstakil bir delil olarak kullanan Mâlikîler'dir. Maslahatı bazı fer'i deliller kapsamında değerlendiren mezhepler, ayrıca maslahatı kabul etmeyen mezhepler de bulunmaktadır. Ebû Hanîfe (ö. 150/767), İmam-ı Şâfiî (ö. 204/820) ve Ahmet b. Hanbel (ö. 241/855) maslahatı kıyas, istihsan ve örf kapsamında değerlendirmişlerdir. Bu üç imamın maslahatı istihsan ve örf kapsamında değerlendirmeleri noktasında görüş farklılıkları bulunmaktadır. Fakat çalışmada söz konusu farklılıklar daha genel beyan edilmektedir. Zâhirî mezhebi fakihleri ve Şîa'nın İmâmiyye fırkası da maslahatı delil olarak kabul etmez. Zeydiyye fırkası ve Hâricî İbâziyye fırkasında olumlu yaklaşım görülmektedir.

Maddede maslahat itikadî mezheplerin açıklamalarıyla da ilişkilendirilmiştir. Mu'tezile, Eş'arî, Mâtürîdî ve Zâhirî mezheplerinin hüsün-kubuh özelinde yaptıkları açıklamalar maslahat konusuyla doğrudan alakalıdır. Burada kelam bahisleri içerisinde yer alan bir konunun ictihat sebebi ile fıkhî usûlü konusu olarak da değerlendirmesi ayrıca önem arz etmektedir. Bu anlamda İslâmî ilimlerin birbirleri arasında mutlaka irtibat olduğunu da hatırlatmaktadır.

Maslahat maddesinde İbrahim Kâfi Dönmez, atıfta bulunduğu bazı müellifler üzerinden maslahatla ilgili yanlış anlaşılma konuları, yanlış anlaşılma sebeplerini ve sonuçlarını açıklamaktadır. Mâlikîlere isnat edilen maslahat-ı mürselenin, mesâlih-i mürsele şeklinde de kullanılmaktadır. Kavram âmmı tahsis ya da mutlakı takyit edebileceği yönündeki iddianın maslahat-ı mürselenin sınırlarını belirlenmesi ve delil olarak mahiyetini anlama noktasında karışıklığa mahal verdiğini ifade etmektedir. Yazar, Mâlikî fakihlerin maslahat-ı mürsele konusunda kanaatlerinin yanlış anlaşılmasının gerekçesi olarak mezhebin asli kaynaklarına gidilmemesi ve maslahat düşüncelerinin araştırma yapılmaksızın İmam Mâlik'in öğrencilerine

nispet edilmesine bağlamaktadır. İlgili hususlar nassın nasla ya da kıyasla tahsisi türünden veya tahkîkî'l-menat cinsindedir.⁸ Maslahat maddesinde maslahatla ilgili bahsi geçen İmam-ı Mâlik'le ilgili söylemdeki karmaşıklık İmam-ı Mâlik'in konuya dair ifadelerinin mutlak olarak naklinden de kaynaklanmıştır. Yine Şâfiî mezhebine mensup fakihlerin İmam-ı Şâfiî'nin istislâhı onayladığı şeklindeki ifadelerine yer vermemeleri İmam-ı Şâfiî'nin maslahat ile ilgili fikirleri hakkında karışıklığa sebep olmuştur. Bütün bu ve benzeri tespitlerden şu netice ortaya çıkmaktadır: Herhangi bir konuda bir mezhebin ictihâdları kendi temel kaynaklarından verilmelidir. Konuyla ilgili bir mezhebe bir ictihat veya kanaat nisbet edilirken mezhebin kaynakları detaylı olarak incelenmelidir. Kısmi örnek veya sınırlı kaynak eser üzerinden mezhebin genel kanaatine ulaşmak araştırmacıyı hatalı sonuçlara götürebilir.

Genel olarak mezhepler İslâm düşünce dünyasının fikir zenginliklerini ifade eder. İslâm dünyasının her köşesinde, çeşitli dönemlerde, farklı fikri iklimlerde birbirinden bağımsız bazen de birlikte kıymetli eserler veren bu kıymetli insanların kendi düşüncelerinin doğrudan kendi eserlerinden itinalı, özenli ve tarafsız bir yaklaşımla ele alınması, bu maslahat maddesinde de görüldüğü gibi hem önemli hem de ilmi anlayış bakımından gereklidir.

5. Maddede Geçen Eleştiri Sözcükleri ve Cümleleri

Yazar bu maddede çeşitli eleştiri sözcükleri ya da cümleleri kullanmaktadır. Bu sözcükler veya cümlelerde ilk bakışta bile müellifin nazik ifadeleri açık şekilde görülmektedir. Tespit edebildiğimiz kadarı ile maddede genel olarak iki tür eleştiri söz konusudur. İlki mesela Tûfî gibi yanlış anlaşılan müelliflerin kendi eserlerine dayanarak bizzat fikirlerinin ortaya konulması sırasında yapılan, yanlış anlaşılmalara ortadan kaldırmaya yönelik eleştirilerdir. Yazarın kendi okumalarından hareketle bazı müelliflerin yanlış anladığını veya ifade ettiğini fark ettiği maslahat düşüncesi ile ilgili eleştirileri. İbrahim Kâfi Dönmez kullandığı nezaket üslubuna ilave olarak ayrıca söz konusu eleştirdiği düşünce sahiplerinin isimlerini vermeksizin, zamirler veya “bazı”, “kimi”, gibi ifadeler kullanmak suretiyle eleştirilerinin sıradan sataşmaya dönüşmesine engel olmaktadır.

Müellif tarafından özenle seçildiğini düşündüğümüz eleştiri sözcükleri veya cümleleri şu şekilde belirtilebilir:

Ön kabul: Bu eleştiri kelimesini tahsiniyyâtın mendup ve mübahlarla şekillendiğini kabul eden yazarlar için kullanılmaktadır. Bu yazarların adları açıkça belirtilmemiştir. Hâlbuki zaruriyyât, haciyât ve tahsiniyyât şeklinde yapılan tasnifin farz, vacip, mendup ve mubah gibi

⁸ bk. Dönmez, “Maslahat”, 28/85.

bir tasnifle genel olarak ilişkilendirilmemesi gerekmektedir. Aynı ifade, tahsîniyyâtın ahlakî saha ile kısıtlı olduğunu kabul eden yazarlar için de kullanılmaktadır. Müellifin üzerinde ısrarla durduğu bir husus olarak bu maslahat gruplarının her birisinin ahlakî yönü de kesinlikle bulunmaktadır.

Dağınıklığın bulunması: Müellif bu eleştiri sözcüğünü fıkıh usûlü literatürü içerisinde maslahat kavramının kullanımı özelinde yer alan dağınıklık sebebiyle kullanmaktadır. Bu bir bakıma maslahat konusunun fıkıhın hemen her konusuyla irtibatlı olmasından da kaynaklanmaktadır.

Tartışmalı hale getirecek bir gerekçe olamaz: Gazzâlî'nin bir görüşü ifade edilirken bu bu cümle kullanılmaktadır. Buna göre, belirli bir nassa dayanmayan fakat Kitap ve Sünnet'te sayısız miktarda kendisine destek bulan maslahat-ı mürselenin sırf kıyas olarak ifade edilmemesi durumu kendisine uyulmasını tartışmalı hale getirecek bir gerekçe olamaz.

Durumun gerçekte öyle olmadığı: Ramazan el-Bûtî'nin ifade ettiği maslahatın meşrûiyet ölçüleri çerçevesinde bu ifadeler geçmektedir. Sahabe veya müctehid imamların nassa aykırı olarak maslahata yer verdiğini ifade eden bazı yazarlara yönelik bu eleştiri cümlecğini kullanılmaktadır. Bazı yazarların iddiasına göre sahabe veya müctehid imamlar bazı meselelerin çözümlenmesinde nassa aykırı olsa bile maslahata yer vermişlerdir. Bu iddia sahiplerinin verdikleri örnekler incelendiğinde durumun böyle olmadığı, gerçekte nassa aykırı bir maslahatın bulunmadığı beyan edilmektedir. Konuyla ilgili maslahat maddesindeki ifade şu şekildedir:

“Bazı yazarların, sahâbenin (özellikle Hz. Ömer'in) ve müctehid imamların nassa aykırı maslahatları geçerli kabul ettiğine dair zikrettikleri örnekler dikkatle incelendiğinde ya bunların gerçekte nassa aykırı olmadığı (nassın gereğinin zaten öyle olduğu veya yapılan şeyin bir tahkîkî'l-menâat, yani soyut hüküm çıkarma değil soyut kuralın maddî olguya uygulanması icthâdı olduğu, dolayısıyla o olguya özgü durumlarla izah edilebildiği) veya makbul ve tutarlı yöntemler çerçevesinde uzlaştırma icthâdı (cem' ve tevfiik) yaparak çatışmayı giderdikleri yahut sünnete aykırılıktan söz edilen durumlarda Resûlullah'ın teşrîî nitelikte olmayan bir tasarrufunun söz konusu olduğu görülmektedir.”⁹

Aynı eleştiri ifadeleri mezhep imamlarının kıyası maslahatla tahsis ettikleri şekilde ifade edilen meseleler içinde kullanılmaktadır. Bu konular da incelendiğinde sahih bir kıyasın

⁹ bk. Dönmez, “Maslahat”, 28/84-85.

maslahat karşısında terk edilmediği görülecektir. Burada illet diye ifade edilen unsurda bir kusur bulunmaktadır.¹⁰

Etüde tabi tutulmadan sunulması: Necmüddîn et-Tûfi'nin teâruz halinde maslahatın nas ve icmâa takdim edileceği şeklindeki düşüncesini İbrahim Kâfi Dönmez, sağlam bir etüde tabi tutulmadan sunulduğunu, arkasından hakikate uygun olmayan bu tespitin konuyla ilgili eksik ya da yanlış kanaatleri desteklemek için kullanıldığını açıklamaktadır. Necmüddîn et-Tûfi görüşünü “Zarar vermek ya da zarara zararlar karşılık vermek yoktur” hadisi ile ‘maslahatın celbi’ unsurunun bir sonucu olarak ‘zararın önlenmesi’ manasına götüreceği şekilde temellendirmektedir. Ayrıca Dönmez Tufi'nin bu yaklaşımına da itiraz etmektedir. Çünkü zararın olumsuzlanması maslahatın celbini gerekli kılmaz. Yazarın maslahat maddesinde konuyla alakalı ifade şöyledir:

“Halbuki geniş anlamıyla maslahat kavramı mefsedetini giderilmesini içerse bile zararın olumsuzlanması zorunlu olarak maslahatın elde edilmesi anlamını gerekli kılmamaktadır; nitekim, “Def-i mefâsid celb-i menâfi‘den evlâdır” kuralı (Mecelle, md. 30) mefsedeti giderme ile menfaati temin etmenin iki farklı şeyi ifade ettiğini göstermektedir.”¹¹

Mecelle maddesine yansıdığı gibi mefsedetini ortadan kaldırılması menfaatin uygulanmasına öncelik taşımaktadır.

Yer yer zorlama istidlâllere başvurulması: Bu ifade maslahata riayet etmenin güçlü bir delil olduğunu ortaya koyarken icmâ deliline yönelik yapılan itirazları ele alan Tûfi'ye yönelik kullanılmıştır. Müellif bir yandan Tûfi'nin icmâ deliline yaptığı itirazlarda amacının icmâ'ı itham etmek olmadığını beyan ederken arkasından konuyla ilgili zorlama istidlâllere başvurduğunu da ilave etmektedir.¹²

Fıkıh ve hukuk mantığından oldukça uzak olmak: Söz konusu eleştiri cümlesini de Tûfi'ye yönelik olarak kullanmıştır. Tûfi maslahat ve mefsedetini çatışması noktasında teâruzu ortadan kaldıracak kriterler belirlemeye çalışmaktadır. İşte müellif, bir zorunluluk durumunda (yani üç yerde) kuraya başvurulmasını öneren Tûfi'yi bu ifadeler ile eleştirmektedir.¹³

¹⁰ bk. Dönmez, “Maslahat”, 28/85-86.

¹¹ bk. Dönmez, “Maslahat”, 28/86.

¹² bk. Dönmez, “Maslahat”, 28/87.

¹³ bk. Dönmez, “Maslahat”, 28/88.

Kavramın mahiyetini teşhis etme açısından yanıltıcı olmak: Müellif bu cümleyi maslahat kavramının amme menfaati ile kısıtlanarak tanıtılmasına yönelik olarak kullanmaktadır. Kimi müellifler, Maslahat maddesinde bunun örnekleri bulunmaktadır, Ignaz Goldziher'den doğrudan etkilenecek kamu yararı ile maslahat arasında doğrudan irtibat kurmaktadır. İki farklı kavram arasında kaynak, sistem, maksat ve muhteva farkını da ihmal ederek bazı müellifler bu iki kavramın muhtevasının aynı olduğunu iddia etmektedirler. Yazar bu iki kavramın farklarına açıklık getirmektedir.

Sorgulamadan almak: Maddede kullanılan bu eleştiri ifadesi Wael b. Hallaq'ın görüşleri çerçevesinde kullanılmıştır. Hallaq "İslâm düşüncesini yapılandırma teorisi" ifadesinde "dini faydacılık" ve "dini özgürlükçülük" olmak üzere iki akım üzerinde durmaktadır. Bu eleştiri cümlesi Muhammed Abduh'un düşüncesinden etkilenecek ortaya çıkan bu iki akımın dayanak olarak kullandıkları maslahat düşüncesini sağlıklı olarak incelemeyen referans aldıklarını da ifade edilmiştir.

Subjektiflikten başka bir sonuca götürmez: Bu, Wael b. Hallaq'ın görüşleri çerçevesinde ifade edilmiştir. Dönmez, reformist hukuk düşüncesinin nasların önüne rahatça geçebilmek için maslahat kavramına farklı anlamlar yüklemelerini eleştirmek üzere bu ifadeyi kullanmıştır. Konuyla ilgili batılı hukukçu nazarında İslâm dünyasının kimi mütefekkirlerinin düştüğü vahim durumu da göstermesi bakımından şu alıntıyı kaydetmek hüzün verici olacaktır:

"Ona göre (Wael b. Hallaq kastediliyor burada) birçok modern reformülasyonda hukukî düşüncenin yükü ilginç biçimde geleneksel hukuk teorisinin tâli kavramlarından olan istislâh üzerine düşmekte, kayda değer tarzda yeniden tanımlanan bu kavram sayesinde bir yandan ilâhî kaynakların temel buyruklarının gönlü alınırken öte yandan da "maslaha" tarafından meşrûlaştırılan ihtiyaç ve zaruret kavramları en üst mertebeye konarak rahat bir şekilde dinî nasların kesin buyruklarının önüne geçirilmektedir."¹⁴

İktibası kaydettikten sonra şunu ifade edebiliriz: Maslahata riayet prensibinin güncelin tahakkümü altında, keyfi, izafi ve gücünü naslardan almayan kimi yorumları veya çözüm için yeniden yorumları, ayrıca bu konudaki kimi teklifler hatalı, yanlış ve hatta abes olabilmektedir. Çünkü söz konusu yaklaşımlarda, yazar bunun örneklerini maslahat maddesinde yeterince vermektedir. Maslahat düşüncesinin kaynaklarda yer alan muhtevası ihmal edilmekte, hatta maslahat anlayışından tamamen bağımsız fikirler maslahat bize bu şekilde düşünme imkanı veriyormuş gibi ortaya atılmaktadır. Çeşitli sorunlara cevap bulmak adına maslahat ile güncel kimi uygulamalar meşrûlaştırılmak suretiyle de maslahat düşüncesi istismar da edilmektedir.

¹⁴ Dönmez, "Maslahat", 28/92-93.

Bazı eleştiri kelimeleri: Maslahat maddesinin kimi yerlerinde şu kelimeler de eleştiri olarak kullanılmaktadır. Dağınıklık, karmaşık, karmaşa, kapalı, tutarsız, yanıltıcı, halbuki.

Zengin tartışma: Bazen de zengin fikri açılım şeklinde geçen bu ifade maslahat düşüncesine veya batı hukukunda kamu yararı, faydacılık, hukuk anlayışlarına olumlu bakmanın bir ince ifadesi olarak karşımızda durmaktadır. Öyle ya İslâm hukuku özelinde insanın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamak üzere tesis edilmiş bir hukuk sistemi öte yandan batı hukuku, genel olarak dünya mutluluğunu sağlamayı hedeflemiş bir hukuk sistemi olarak, düşünüldüğüne göre bu iki sistemin kendi içerisinde şahıs, kavram, yer, konu, problem merkezli çeşitli fikirlerin ortaya çıkması herhalde normaldir, gereklidir, yazarın da yerinde ifadesi ile başlı başına zenginliktir. Bize göre maddenin çeşitli sayfalarında zenginlik veya bu anlama gelen ifadeler, fikri müzakerelerin birer kaos değil zenginliği olarak ifadesi ise yapıcı, moral verici ve bir başkasının fikirlerine saygı bakımından bir eleştiridir. Zaten benzeri bir yaklaşımı yazar Maslahat maddesinin değerlendirme bölümünde de şu cümlelerle ifade etmektedir:

“Beşer düzleminde maslahatla ilgili tercihlerin izâfiliği kaçınılmaz olduğundan mutlak hakikat iddiası yerine tutarlı bir metodoloji çerçevesinde her bir içtihadın saygınlığının kabul edilmesi zorunluluğu,” (s. 93).

Buna karşılık İslâm hukukunun tamamına hâkim bir üst kavram olarak maslahat düşüncesinin çeşitli ictihâdları denetleme fonksiyonu da Maslahat maddesinin çeşitli yerlerinde yazar tarafından ifade edilmektedir.

Maslahat maddesinde İbrahim Kâfi Dönmez'in katılmadığı bazı fikirleri, bazı anlayışları veya doğrudan müellifleri eleştirdiği ifadeleri, müzakere üslubu veya yaklaşımı dikkate alındığında bize bir eleştiri yöntemi teklif ettiği rahatlıkla düşünülebilir. Şüphesiz ilmi çalışmaların sağlıklı anlaşılması, yeniden yorumlanması ve geliştirilmesi bakımından ilmi eleştiri ahlaki önemli bir meziyettir.

6. Maslahat Konusu ile Batı Hukuk Felsefesindeki Bazı Kavramların Karşılaştırılması

Aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu da olan yazar yeri geldikçe maslahat düşüncesi ile batı felsefesindeki benzer kavramları karşılaştırmaktadır. Bu izahlarında konuyu anlama, açıklama ve konunun gerçek mahiyetini ortaya koyma yaklaşımı açıkça hissedilmektedir. Yazarın bir batı düşüncesi ile hesaplaşma veya İslâm hukukunu savunma amacı taşımadığı rahatlıkla fark edilmektedir. Maslahat konusuna Batı felsefesi perspektifinde Kara Avrupası hukuk sistemlerinin yorum metodu noktasında gaye eksenli yorum metodunun

daha isabetli olduğu çalışmada ifade edilmektedir.¹⁵ Müellif maslahat konusunu Batı hukuk felsefesindeki konuyla ilgili alanda karşılaştırmaktadır. Buna göre:

6.1. Aralarındaki Benzerlikler

Kara Avrupası hukuk sisteminde gaye eksenli yorum metodunun daha isabetli olduğu beyan edilmiştir. Hukuk kuralları mantıkla birlikte pratik gayeyi de barındırmalıdır. Bu görüş, hukuk kurallarında mantıki bir metot olan kavram hukukçuluğunu kanunların yorumunda tek geçerli metot olarak kabul etmeme sonucu olarak doğmuştur. Müellif İslâm hukukunun oluşum süreci içerisinde benzeri bir yaklaşımdan bahsetmektedir. Bu sebeple Hanefî mezhebinde gaye eksenli olan istihsana gidildiği, lafızlar konusunda gaye ekseninin göz önünde bulundurulduğu, fakat lafzi anlamın da tamamen terk edilmediği¹⁶ beyan edilmektedir.

Yazar maslahat maddesinde maslahat kavramı ile Batı hukukundaki kamu yararı kavramını karşılaştırmasını da yapmaktadır. Özetle, müellif bazı çalışmalarda maslahat ifadesinin ‘kamu yararı’ vb. ifadelerle tercüme edildiğini fakat bu tercümenin yanlış bir tercüme olabileceğini ve maslahat kavramının bu ifadelerle sınırlandırılmasının doğru olmayacağını belirtmektedir. Maslahat kavramı ile kamu yararı arasındaki benzerlik kanun boşluğunu doldurma ile sınırlı olmaktadır. Bu husus İslâm hukukundaki maslahat anlayışının belirli bir yönünü yansıtmaktadır.¹⁷ Kamu yararı kavramının muhtevasını teşkil eden bazı başlıklar zarûriyyât, hâciyat ve tahsiniyyat maslahat çeşitleri İslâm hukuku bütünlüğü içerisinde değerlendirilmesi gereken hususlardır. Çünkü maslahat bir yandan akıl ve tecrübe ışığında mevcut olayları dikkate almayı gerektirirken; diğer taraftan nasların kat’î hükümleri de icthâdları belirleyici, denetleyici hatta yer yer sınırlandırıcı bir unsur olmaktadır. Kamu yararı en azından nas gibi insan üstü bir denetleme imkanından yoksundur. Bunlarla birlikte fakihler şer’î ameli meselelere çözüm getirirken nasların ruhuna hâkim, ayrıca söz konusu meseledeki yarar ve zararları değerlendirebilme potansiyeline de sahip olmalıdır. Kanun boşlukları giderilirken hâkim, kanun koyucunun gayesine uygun olan menfaatleri tespit etmelidir.¹⁸

6.2. Aralarındaki Farklılıklar

¹⁵ bk. Dönmez, “Maslahat”, 28/90.

¹⁶ bk. Dönmez, “Maslahat”, 28/90-91.

¹⁷ bk. Dönmez, “Maslahat”, 28/91-92.

¹⁸ bk. Dönmez, “Maslahat”, 28/90.

Maslahat maddesinde İslâm âlimleri ile Batılı düşünürler arasında maslahat düşüncesi çerçevesinde kurulan bir benzerlikten bahsedilmektedir. Bu benzerlik maslahat ile yarar anlayışı arasında yapılmaktadır.¹⁹ Şu hususların ortaya konulduğu görülmektedir:

1. Yararcılık teorisi (utilitarianism) ile maslahat tahlil ve değerlendirmeleri birbiriyle tamamen örtüşmektedir.²⁰

2. Maslahat ve mefsedetın sadece dünya hayatıyla sınırlı olması gibi noktalarda maslahat diğer alandan tamamen ayrılmaktadır.²¹

Dönmez'e göre maslahat ile Batının faydacılık teorisi arasında birinci maddede benzerlikten söz edilse de iki kavram da farklıdır.²² Farklılıklardan biri şudur; hak, mülkiyet vb. hukuk kavramları fıkhıta bir teori olarak ele alınmaktadır. Hâlbuki diğer tarafta, temel hukuk kavramları açıklanırken menfaat teorisinin üzerinde durulmaktadır.²³

Müellif kanun boşluğunu doldurma ile ilgili olarak her iki alandaki benzer ilişkiye değinse de siyaseti şer'iyye bağlamında konuyla ilgili olarak Batı hukuk felsefesi ile olan farklılığı da ifade etmektedir. İlgili alanda maslahat Batıda daha esnek durumdadır.²⁴

Maslahat konusunun Batı hukuk sistemleriyle olan ilişkisi bağlamında maslahat ve mefsedet dengesi noktasında bir farklılıktan da bahsedilebilir. "Def -i mefâsid celb-i menâfi'den evlâdır" kuralı (Mecelle, md. 30) bunu ifade etmektedir. İslâm hukukunda mefsedetın ortadan kaldırılması maslahatın takdim edilmesi ilkesinden önceliklidir. Batı hukukunda yarar önceliklidir.

Yazarın ifadesiyle "İslâm hukukunun en önemli üst kavramlarından olan maslahat" hakkında okuma ve yorumlama faaliyetlerinde daha itinalı benzerlikler veya tahlillerin yapılması gerektiği anlaşılmaktadır.

7. Maslahat Kavramı ve Yeniden Yapılanma Düşüncesi

Çalışmada ele alınan konulardan biri de maslahat kavramı ile İslâm düşüncesini yeniden yapılandırma fikrinin ilişkisidir. Maslahat kavramı yeniden yapılandırma düşüncesinde önemli

¹⁹ bk. Dönmez, "Maslahat", 28/91-92.

²⁰ bk. Dönmez, "Maslahat", 28/92.

²¹ bk. Dönmez, "Maslahat", 28/92.

²² bk. Dönmez, "Maslahat", 28/92.

²³ bk. Dönmez, "Maslahat", 28/92.

²⁴ bk. Dönmez, "Maslahat", 28/91.

rol oynamaktadır. Konuyla ilgili olarak Hallaq'ın görüşleri çerçevesinde Muhammed Abduh'un (ö. 1905) düşünce tarzına aynı şekilde Reşit Rıza (ö. 1935) ve Fazlurrahman'ın (ö. 1988) anlayışına da değinilmektedir.

Yeniden yapılanma düşüncesi sahiplerinin görüşlerini temellendirme açısından maslahat kavramını kullandıkları ortaya çıkacaktır. Wael b. Hallaq'ın görüşleri çerçevesinde ele alınan ifadelerle göre konuyla ilgili bir noktaya temas edilmektedir. Reformist hukuki düşünce kendi anlayışları doğrultusunda klasik fıkıhın bir kavramı olan *istislâh* terimini kullanmaktadır. Yine Hallaq'ın görüşleri çerçevesinde Muhammed Abduh'un düşünce tarzını oluşturan *dini faydacılık veya özgürlükçülük* şeklinde formüle edilen iki anlayışın, bu düşünce tarzını sorgulamadan aldığı²⁵ da belirtilmektedir.

Reformist bir düşünce yapısının nasların önüne geçebilme adına²⁶ klasik bir terim olan maslahat kavramını kullanması maslahat kavramının önemini ortaya koymaktadır.

8. Maslahat ve Tûfi Düşüncesi

İbrahim Kâfi Dönmez'in maslahat maddesinde üzerinde durduğu konulardan birisi de Tûfi'nin maslahat anlayışıdır. Çünkü, Tûfi'nin maslahatı deliller içerisinde nas ve icmâdan önceye yerleştirmiş olmasıyla ün yapmıştır. Kendi döneminde ilgi görmediği halde görüşü İslâm düşüncesinin yeniden yapılandırılması için geliştirilen bazı tezler arasında yaygınlık kazanmıştır. İşin vahim tarafı da hakkında yanlış ve eksik kanaatler oluşmaktadır. Tûfi, maslahata ilişkin düşüncelerini Nevevî'nin el-Erba'în'ine yaptığı şerhte, "Zarar vermek de zarara zararla mukabele etmek de yoktur" anlamına gelen hadisi (İbn Mâce, "Aşkâm", 17) açıklarken ortaya koymuştur.²⁷ Yazar Tûfi ile ilgili yanlış anlamalara şu hususları da eklemektedir: İbâdât ve muâmelât alanlarının karakteristiğiyle ilgili ifadeleri, Tûfi'nin din-hukuk ayırımı yapılması gereğini savunduğunu düşündürmektedir. Fakat açıklamaları bu sonucun çıkarılmasına elvermez. Yine O'na göre naslardaki hükümlerin tarihsel olduğunu düşündüğü neticesini çıkarmak mümkün değildir.²⁸ Tûfi'nin maslahat anlayışı Mâlikî mezhebinde kullanılan maslahat-ı mürsele delilinden kesinlikle farklıdır.

Tûfi maslahat anlayışını "Zarar vermek de zarara zararla mukabele etmek de yoktur" hadisin şerhinde ortaya koymuştur. Tûfi maslahat anlayışını, bu şerhte kullandığı terk, takdim,

²⁵ bk. Dönmez, "Maslahat", 28/92-93.

²⁶ bk. Dönmez, "Maslahat", 28/92-93.

²⁷ bk. Dönmez, "Maslahat", 28/86-88.

²⁸ bk. Dönmez, "Maslahat", 28/88.

tahsis, takyid ve beyan gibi kavramlar ışığında okumak konuyla ilgili daha sağlıklı tartışmaların yapılabilmesine imkan hazırlayacaktır.

Dönmez Tufi'nin maslahat düşüncesini şu konularda tenkide tabi tutmuştur. Maslahat kavramı mefsedetin giderilmesini içermektedir. Fakat zararın olumsuzlanması maslahatın elde edilmesi anlamını gelmez. Tûfi zorlama istidlallere de başvurmuştur. Nasların farklılıklar ve teâruzlar içermesiyle ilgili kasdı kapalı ve yanıltıcıdır. Maslahat kavramı için açık bir sınır çizememiş, bu konudaki tezini derli toplu bir teori haline getirememiştir. Tezini izâfiliklere çok açık maslahat kavramı üzerine kurmuştur. Üstelik maslahata riayet ilkesine dayanıldığı takdirde ihtilâfın sona ereceğini ifade etmiştir. Bu düşüncesi maslahatın tabiatına da uygun değildir. Mesâlih ve mefâsidin teâruz etmesi durumunda, bunu giderecek bir ölçü olarak kur'aya başvurulmasını teklif etmiştir. Bu yaklaşım da fıkıh ve hukuk mantığından uzaktır.²⁹

Konuyla ilgili ayrıntılı tahlil maslahat maddesinde bulunmaktadır. Tûfi incelemesi bize güncel tartışmaları da dikkate alarak bir bilim adamını değerlendirmenin kimi ölçülerini vermektedir.

9. Bazı Cümle Yapıları

Yazar maddenin yazımında genel olarak düşüncelerini uzun cümlelerle anlatmayı tercih etmiştir. Bu durum konunun anlaşılmasını yer yer zora sokmaktadır. Buna bir örnek verelim:

“Hac farîzası gibi te'vile açık olmayan nasla sabit hükümlerin yanı sıra, daha önce zarûriyyât olarak nitelenen temel değerlerin korunması gibi tümevarım yoluyla pek çok delilin ortak noktası olarak belirlenen hükümlerin, yine zarurî kapsamında olup aklen elde edilmesinin büyük yarar sağlayacağına, aksinin ise büyük zarar getireceğine hükmedilen durumların içerdiği yararlar birinci gruba; akli veya naklî olsun zannî bilgi sağlayan delille sabit hükümlerin, meselâ yargıcın kızgın iken karar vermemesi hükmünün sağladığı yararlar ikinci gruba; uyuşturucu kullanma örneğinde olduğu gibi kişinin hoşuna gitmesini ölçü olarak yararlı saydığı, fakat iyi incelendiğinde zararlı olduğu anlaşılan fiillerden beklenen maslahatlar üçüncü gruba girer (a.g.e., s. 86-87).”³⁰

Burada noktalama, bağlaç, yüklem vb. imla ve yazı imkanları ile birden çok cümle bir cümle halinde ifade edilmiştir. Maddede yer alan bu şekildeki bazı cümleler konunun zor anlaşılmasına sebep olmaktadır. Cümle paragraf da diyebiliriz bu cümle, 99 kelimedenden oluşmaktadır.

²⁹ bk. Dönmez, “Maslahat”, 28/88.

³⁰ Dönmez, “Maslahat”, 28/84.

Maslahat maddesinde konu değişmesine rağmen farklı konuların da bazen aynı paragrafta yer aldığı görülmektedir. Bu durum konuyu anlama zorlukları çıkarabilmektedir.

İbrahim Kâfi Dönmez hocamız değerlendirme başlığı altında bazı yeni konuların tartışılmasına devam etmiştir. Bize göre bu başlık altında yazılan kamu yararı ve İslâm düşüncesinin yeniden yapılandırılması konusu müstakil başlığı hak etmektedir.

Sonuç

İbrahim Kâfi Dönmez'in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* için kaleme aldığı Maslahat maddesini bazı yönlerden incelediğimiz makalede şu neticelere varılmıştır.

Maslahat maddesinde, maslahat konusunda temel kaynak kitaplarından ve hukuk ile alakalı güncel eserlerden ilham ile yapılan tanımlar, yapılan çeşitli yorum kabilinden ifadeler ve bunların izahları ufuk açıcı özellikler taşımaktadır.

Maslahat maddesinin yazımında takip edilen yöntem şu hususu daha belirgin hale getirmiştir: Maslahat konusu çeşitli bilim dalları ile alaka kurulabilecek zenginliğe sahiptir. Bunun güncel örneklerine Maslahat maddesinde yer verilmiştir.

Maslahat, İslâm Hukukunun ilk tedvin çalışmalarından günümüze kadar sürekli İslâm dünyasında ve batı düşüncesinde gündemde kalmış bir konudur. Bu da kavramın sürekli güncelliğini koruduğunu göstermektedir.

Fıkıhî Mezhepler İslâm düşünce dünyasının fikir zenginliklerini ifade eder. İslâm dünyasında eserler yazan kıymetli insanların düşüncelerinin doğrudan kendi eserlerinden itinalı, özenli ve tarafsız bir yaklaşımla ele alınarak değerlendirilmesi önemli ve ilmi anlayış bakımından gereklidir. Bu durum ihmal edildiği zaman öncelikle yanlış bilgi ilim alemine arz edilmiş olur. Bunun başka neticeleri de vardır: Herhangi bir mezhebin müntesiplerinin tamamının savunmadığı görüşler onlara nispet edilir. İnsanlar toplumda kabul görmeyecek bazı fikirlerine asılsız dayanak bulmuş olurlar.

İslâm hukukunun tamamına hâkim bir üst kavram olarak maslahat düşüncesinin çeşitli ictihâdları denetleme fonksiyonu Maslahat maddesinde bazı yerlerde yazar tarafından ifade edilmektedir.

Maslahat maddesinde İbrahim Kâfi Dönmez'in katılmadığı konuları eleştirme ve değerlendirme yöntemi bize bir eleştiri ahlakı teklif etmektedir. İlmî çalışmalarda eleştiri ahlakı veya bilinci çalışmaların yaygınlık kazanması ve buna karşılık fikirlerin geliştirilerek olgunluk

kazanması bakımından önemlidir. Bir taraftan ilim adamının ele aldığı konuyu çeşitli yönleri ile inceleyerek burada yapıcı bir üslup ile kendi fikrini ortaya koymasının da gerekli olduğunu göstermektedir. Bu konuda bir hassasiyet olarak; Yazarın eleştirdiği yerlerde birbirinden farklı kelime ya da cümleleri özen göstererek kullanması özellikle belirtilebilir.

Maslahat, İslâm hukukunun en önemli üst kavramlarından birisi olarak maslahat kavramı ve benzerlik kurulan kavramlar hakkında okuma ve yorumlama faaliyetlerinde daha itinalı olmayı, arkasından sağlıklı benzerlikler veya tahlillerin yapılmasını hak eden bir konudur. Maslahat düşüncesinin İslâmi ilimlerde nereye tekabül ettiğini iyice incelemeyen ortaya konulan bazı değerlendirmeler bu bakımdan ilmi verilere uymaması bir yana yanıltıcı da olmaktadır. Bu bakımdan Maslahat maddesinde İslâm Düşüncesindeki maslahat konusu ile Batı Felsefesinde kullanılan benzer kavramların değerlendirilmesi dikkat çekicidir.

Reformist bir düşünce yapısının nasların önüne geçebilme adına klasik fıkıh usûlü bir terim olan maslahat kavramını kullanması maslahat kavramının önemini ortaya koymaktadır. Bu husus maddenin başından itibaren yazarın farklı vesilelerle üzerinde durduğu bir konudur. İlginç olan husus ise şudur: Aksine nasların sağlıklı anlaşılması ve bir bütünlük içerisinde uygulanabilmesi için de maslahat ictihâdları denetleyici bir üst kavramdır.

İbrahim Kâfi Hoca'nın maslahat maddesinde Tûfî incelemesi bize güncel tartışmaları da dikkate alarak bir bilim adamını değerlendirmenin kimi ölçülerini vermektedir. Maslahat maddesinde ele alınan İbrahim Kafi Dönmez'in eleştiri ahlakı diyebileceğimiz yöntemin ipuçlarını bize vermektedir. Yazar Tûfî'nin maslahat anlayışını önce okuyucuya takdim eder. Arkasından hakkında yapılan çeşitli okumaların hatalı yönlerini ortaya koyar. Nihayet Tûfî hakkındaki kendi eleştirilerini sıralar. Burada hissi yaklaşımlara, duygulara, takdirlere, yergilere veya izah edilemeyecek bir başka aşırı kavrama yer vermez.

Mâlikî mezhebinde mesalih-i mürsele, maslahatın bir türü olarak delil sayılmaktadır. Ebû Hanife, İmam-ı Mâlik ve İmam-ı Şâfîî mesalih-i mürseleyi kıyas, istihsan, örfü dikkate alma gibi diğer ictihâd metod ve ilkeleri içerisinde değerlendirmişlerdir. Bu bilgiler mezheplerin delillerini değerlendirirken göz önünde bulundurulmalıdır.

Maslahat maddesinde maslahat sözcüğüne farklı kelimelerle veya tamlamalarla zengin anlamlar kazandırılmıştır. Böylece konunun farklı ilim dallarında da karşımıza çıktığı daha açık bir şekilde görülebilir.

Makalede maslahat konusunda eser kaleme almış önemli yazarların görüşlerine yer verilmiş ya da ilgili müellifin konuyla ilgili görüşleri doğrudan sahibine atfedilerek beyan edilmiştir.

Maslahat konusunda fikhî ya da itikadî mezheplerin görüşlerine yer verilmiştir. Temel islâm ilimleri içerisinde yer Fıkıh ve kelâm branşlarının çeşitli konularda ortak noktalarının olduğu, birinin diğerinden bağımsız düşünülmemeyeceği bir daha görülecektir.

Çağdaş bir yaklaşım olarak Yeniden Yapılanma Düşüncesinin maslahat konusu ile maslahat anlayışı kısaca tahlil edilmiştir. İslam dünyasında çeşitli fikri akımların beslendiği bir kaynak olarak yazar bu kısmı bize göre çabukça geçmiştir. Birikimine denk düşecek yorum, tahlil ve eleştirileri konuya zenginlikler getirebilirdi. Yine de İbrahim Kâfi Dönmez Hoca'mızın maslahat maddesi bu konuda halen devam eden tartışmaların sağlıklı bir zeminde yürütülmesi bakımından üzerinde durulmayı hak etmektedir.

Yazar ele aldığı tartışmalı konuları tahlil etmekte ve sonuçlandırmaktadır. Bu maddenin okuyucusu bitmeyen veya sonuçlandırılmayan tartışmalarla muhatap olmak gibi bir zaaf ile karşılaşmamaktadır.

Maslahat maddesinde, genel olarak ifade edilecek olursa, bir makale sınırları içerisinde Fıkıh usûlünün temel konularını genel olarak bu maddede bulmak mümkündür. Maslahat maddesi Fıkıh usûlünün Kur'an, Sünnet, kıyas, icmâ, çeşitli tali deliller, örf, ehliyeti, teâruzu'l-edille, makâsıdu's-şerîa, lafızlar ve ictihâd bahisleriyle doğrudan alakalıdır.

Kaynakça

- Dönmez, İbrahim Kâfi. “Maslahat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/79-94. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Coşkun, Ahmet. “İbn Âşûr, Muhammed Tahir”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/332-335. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Hârisî, Meşhur b. Hatim Hâmid. “el-Maslahatü’l-mürsele mefhumuhâ ve hucetühâ ve davâbiduhâ”. *Mecelletü Câmîati’l-Melik Abdi’l-Aziz* (2018), 1-28.
- Hasanova, Samire. *Modernleşme Sürecinde İslâm Hukukunda Maslahat Tartışmaları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.
- İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi. “İbrahim Kâfi Dönmez”. Erişim 5 Haziran 2022. <https://www.29mayis.edu.tr/tr/akademik-kadro/ibrahim-Kâfi -donmez>
- Mahmud, Abdü’l-hamid Ali Hamed. *el-Maslahatü’l-mürsele ve tatbikatühe’l-muasıra fî’l-hükmi ve’n-nazmi’s-siyâsiyye*. Nablus: Camiatü’n-Necahi’l- Vetaniyye, Risaletü’l-Macistir, 2009.
- Şinkî, Muhammed el-Emin b. Muhammed el-Muhtar el- Cekenî. “el-Maslahatü’l-mürsele”. *Matbûâtü Mecmei’l-fikhi’l-İslâmî*. 1/37. Mekke: Dâru Âlem el-Fevâid, 1426.
- TDV İslâm Ansiklopedisi. “İbrahim Kâfi Dönmez”. Erişim 5 Haziran 2022. <https://islamsiklopedisi.org.tr/muellif/ibrahim-Kâfi -donmez>
- Yavuz, Cevdet. “Ebu’-ulâ Mardin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/363-364. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Yargı, Abdullah. “Wael B. Hallaq İmkansız Devlet Kitabının İncelenmesi”. *Bartın Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi* 15 (Haziran 2021), 144-151.

An Analysis on the Article of Maslahat Written by İbrahim Kâfi Dönmez

Assoc. Prof. Halis Demir

Extended Summary

When the last periods of Islamic legal history are examined, it will be seen that many scholars were influential in the field of fiqh in this period. This is also true for our country. Undoubtedly, İbrahim Kâfi Dönmez is one of the influential names in the field. Dönmez has remarkable works that he contributed to the fiqh literature. The article of maslahat is one of these works. This situation reveals the importance of making an opinion on the matter. Therefore, the examination of the maslahat clause is the subject of this article. It should be stated right away that reading only the main subjects of work can be contented with. But in the face of analyzing what is read, this method is simple. The important thing is to be able to catch the content that is possible to be overlooked. Because the importance of the secondary subjects in the content of the article is remarkable as well as the main subject. In this context, several titles in the article highlight the content of the study. The analysis of the article examined these titles. The article aims to bring the readers together with this content which makes the article valuable. In this respect, an examination has been made in the article, both in terms of the author's language prefers to use and the subjects he has touched on.

In this article titled "An Analysis on the Article of Maslahat Written by İbrahim Kâfi Dönmez", a meticulous examination has been made of seven titles starting from the introduction of the study in question to its conclusion. In this review and research, the definitions in the article, the words and phrases where the concept of maslahat is used together, the authors whose direct opinions are appealed in the study, the relationship between sects and maslahat, the criticism words and sentences used by the author in the article, the relationship between maslahat and western legal philosophy and restructuring thought have been applied to be revealed.

In the introduction part of the article, the education and training life of the author is briefly discussed, then general information about the article is given and the necessity of working on the article is expressed.

The scope of the article can be briefly stated as follows:

As far as it can be determined under the title of definitions in the Maslahat Article, the definitions included directly or indirectly in the article have been revealed and these definitions have been declared in tabular form.

While the words/phrases in which the word maslahat is used together are included under the title of "Words/Phrases Used Together with the Concept of Maslahat", the ones that are synonymous with each other are excluded from the scope. The statements of these words and phrases in tabular form are also made.

Under the title of Authors whose direct opinions are included, the authors whose names are mentioned in the article are given in a table, although they are included in the bibliography, the authors whose opinions were consulted indirectly were excluded from the scope.

The fiqh or creed sects that are directly or indirectly referred to under the title of "Sects and Maslahat Relation" are included in the scope of the study and these sects are shown in the table.

As far as it can be determined under the title of "Criticism Words/Sentences" in the Article, the criticism words and sentences included by the author have been declared.

Under the title of "Comparison of the Subject of Maslahat and Western Legal Philosophy", the scope of the subject has been determined in two ways: similarities and differences between maslahat and Western legal philosophy.

Under the title of "The Concept of Maslahat and Reconstruction Thought", the relationship between the concept of maslahat and the idea of restructuring Islamic thought has been endeavored to be revealed by not going beyond the limits of the article.

As a result of the examination, it is seen that many titles make the maslahat article valuable. When reading or examining the article in question, it was concluded that these issues should not be ignored. The result of each identified title is presented in the conclusion as articles.

Keywords: Islamic Law, Maslahat, Sects and Maslahat, DIA, İbrahim Kâfi Dönmez.